

GOLEȘTII DIN BELGIA. CONTRIBUȚII EPISTOLARE

Mihai Sorin Rădulescu

Scrisoarea nr.1: Georges de Golesco de la Bruxelles îl înștiințează pe vărul său, principele Alexandru Racovitza din București, că se numără – împreună cu fratele și sora sa – printre moștenitorii mătușii lor Maria Bengescu, istoric de artă stabilit la Paris, care la rândul ei moștenise pe verișoara lor, doamna d’Emmerez de Charmoy din Franța, încetată din viață cu doi ani înainte.

Pe plic este trecut ca destinatar “Prince Alexandre Racovitza. 6bis Strada Orlando, Roumanie, Bucarest”. Ca expeditor este trecut “Exp.G.de Golesco. Bruxelles Rue Vilain XIII 50”.

Atât pe plic cât și pe foile de hârtie ale amânduror scrisori există un text tipizat în josul paginii: “Enveloppe [respectiv <<Papier>>] vendue au bénéfice de l’Oeuvre ASILE DES SOLDATS INVALIDES BELGES 18, rue Sterckx, Bruxelles”

„Bruxelles Rue Vilain XIII 50

10 septembre 1936

Cher Cousin

Vous souvenez-vous de moi ? J’ai eu la joie en l’année 1909 d’assister à votre mariage. Ce fut une charmante fête de famille dont le souvenir est encore présent à ma pensée et dont je revis chaque détail. Je me demande par quel heureux hasard je me trouvais à Bucarest ce jour-là pour prendre ma part de votre bonheur. [cuv.scurt nedesc.] tout cela est loin... La guerre, les évènements qui depuis lors ont bouleversé le monde ne m’ont plus permis de venir vous revoir dans ma patrie d’origine qui m’est restée toujours chère ainsi que ma famille roumaine.

Je n’ai pas à vous apprendre que votre tante Mademoiselle Marie Bengesco est décédée à Paris le 8 juillet dernier. Elle était héritière, pour une part, de sa cousine germaine Madame d’Emmerez de Charmoy précédécédée. Et, par le fait de la mort de votre tante, vous avez des droits à faire valoir sur cette part héréditaire, vous, votre frère et votre soeur. Vous pourrez naturellement accepter la succession de votre tante Marie sous bénéfice d’inventaire. Je ne pense point cependant qu’elle ait laissé des dettes.

La succession de Charmoy représente une valeur appréciable. Elle se compose de deux immeubles importants. Le premier situé à Paris a été vendu en mars dernier. Le prix de vente a servi à apurer le passif et les droits de succession. Le second situé à La Varenne est intéressant surtout par les terrains à bâtir qui l'entourent (4000 mètres à 75 frcs le mètre). La propriété pourrait donc valoir 300.000 francs français, libre de toute charge et la part de feu votre tante, convertie en Lei, atteindrait plus de 100.000 Lei.

La liquidation de la succession Charmoy est à un point de suspension car, par la mort de Marie Bengesco cohéritière, tous ses héritiers doivent être connus comme ayant droit dans cette succession. Il serait donc opportun que, sans plus tarder, vous vous mettiez en rapport, ainsi que votre frère George et Florica, avec le

Notaire Baratte

Boulevard Saint Germain 250 à Paris.

Le Notaire Baratte est chargé de la liquidation de la succession Charmoy. Il vous indiquera ou il vous a déjà indiqué les pièces à lui fournir. Ce sont, je pense, vos procurations, les actes de décès de vos parents et vos actes de naissance.

J'ai écrit à ce sujet à Florica à la "Școala Centrală de Fete <<Strada General Lahovary 3>>", adresse qui m'a été donnée par George Nicolas Grant. Mais je crains que ma lettre ne lui soit point parvenue, pour cause de changement de domicile, Madame Marie Racotta m'ayant signalé une autre adresse. Veuillez dire à votre soeur qu'elle réclame ma lettre à la susdite adresse.

Veuillez donc bien faire diligence, cher cousin, et envoyer aussitôt que possible les pièces et documents demandés par Me Baratte. Je le répète, il y aura selon toute probabilité une somme intéressante à recueillir par vous, votre frère et votre soeur. Et tant que vous n'aurez pas fait acte d'héritier, la liquidation Charmoy qui traîne depuis deux ans (Madame de Charmoy est morte on octobre 1934 !) sera indéfiniment ajournée. Un petit mot de réponse de votre part, cher Cousin, sans tarder, me ferait plaisir. Mon plus affectueux souvenir pour vous et votre femme.

Georges de Golesco"¹

1 "Bruxelles Rue Vilain XIII 50

10 septembrie 1936

Dragă vere

Vă amintiți de mine ? Am avut bucuria în anul 1909 să asist la căsătoria dumneavoastră. A fost o fermecătoare sărbătoare de familie a cărei amintire este încă prezentă în mintea mea și din care revăd fiecare detaliu. Mă întreb prin ce întâmplare fericită mă găseam la București în acea zi pentru a lua parte la bucuria voastră. [Cuv.scurt nedesc.] toate acestea sunt departe... Războiul, evenimentele care de atunci au zguduit lumea nu mi-au mai permis să vin să vă revăd în patria mea de origine care mi-a rămas întotdeauna scumpă, ca și familia mea românească.

Nu trebuie să vă înștiințez că mătușa dumneavoastră domnișoara Maria Bengescu a încetat din viață

Scrisoarea nr.2: Georges de Golescu scrie vărului său, principele Alexandru Racovitză, în legătură cu problema succesiunilor Maria Bengescu și doamna d'Emmerz de Charmoy precizând cine ar fi potențialii moștenitori din România.

“Bruxelles 50 Rue Vilain XIII

Cher Cousin

J'ai été bien heureux de recevoir votre affectueux petit mot. Oh sans doute combien nous regrettons, ma femme et moi, que la distance mais surtout les inexorables circonstances d'une des périodes les plus sombres de l'histoire des peuples nous

la Paris în 8 iulie anul trecut. Ea era moștenitoare, în parte, a verișoarei sale primare Doamna d'Emmerz de Charmoy încetată din viață mai înainte. Și, prin faptul morții mătușii dumneavoastră, aveți de pus în valoare drepturi asupra acestei părți ereditare, dumneavoastră, fratele și sora dumneavoastră. Puteți firește să acceptați succesiunea mătușii dumneavoastră Maria sub beneficiu de inventar. Nu cred totuși că a lăsat datorii.

Succesiunea de Charmoy reprezintă o valoare apreciabilă. Ea se compune din două imobile importante. Primul situat la Paris a fost vândut în martie anul trecut. Prețul de vânzare a servit stingerea pasivului și drepturilor de succesiune. Cel de-al doilea situat la La Varenne este interesant mai ales prin terenurile de construcție care îl înconjoară (4000 metri la 75 franci metrul). Proprietatea ar putea așadar să valoreze 300.000 franci francezi, liberi de orice sarcină și partea răposatei voastre mătuși, convertită în lei, ar atinge peste 100.000 lei.

Lichidarea succesiunii Charmoy este la un punct de suspensie căci, prin moartea Mariei Bengescu comoștenitoare, toți moștenitorii săi trebuie să fie cunoscuți ca având drept la această succesiune. Ar fi așadar oportun ca, fără a mai întârzia, să vă puneți în legătură dumneavoastră, precum și fratele dumneavoastră George și Florica, cu

Notarul Baratte

Bulevardul Saint Germain 250 la Paris.

Notarul Baratte este însărcinat cu lichidarea succesiunii Charmoy. El vă va indica sau v-a indicat deja actele de adus. Sunt, cred, procurile dumneavoastră, actele de deces ale părinților și actele dumneavoastră de naștere.

Am scris asupra acestui subiect Floricăi la <<Școala Centrală de Fete Strada General Lahovary 3>>, adresă care mi-a fost dată de George Nicolae Grant. Dar mă tem ca scrisoarea mea să nu-i fi parvenit, din cauză de schimbare de domiciliu, doamna Maria Racotta semnalându-mi o altă adresă. Vă rog să spuneți surorii dumneavoastră să-mi caute scrisoarea la adresa mai-sus-amintită.

Vă rog așadar să faceți cele ce se cuvine, dragă vere, și să trimiteți deîndată ce e posibil actele și documentele cerute de Dl Baratte. Vă repet, după toate probabilitățile va fi de primit o sumă interesantă de către dumneavoastră, fratele și sora dumneavoastră. Și cât timp nu ați făcut act de moștenitor, lichidarea Charmoy care trenează de doi ani (Doamna de Charmoy a murit în octombrie 1934 !) va fi amânată indefinit. Un mic cuvânt de răspuns din partea dumneavoastră, dragă vere, fără a întârzia, mi-ar face plăcere. Amintirea mea cea mai afectuoasă pentru dumneavoastră și soția dumneavoastră.

George de Golescu”

tiennent indéfiniment éloignés de la Roumanie, et tout particulièrement des enfants d'une des proches parentes que nous avons le plus aimée, votre regrettée mère. Je m'estimerais fort heureux si j'avais pu en cette occasion vous rendre service et contribuer à améliorer la situation de notre chère Florica que les épreuves n'ont pas épargnée.

Vous me dites que le Notaire Baratte ne vous a pas encore répondu. Et cependant je lui ai donné votre adresse dès le 20 août dernier. Comme je crains qu'il tarde encore à vous donner les éclaircissements nécessaires, je crois opportun de vous dire brièvement comment se présente cette succession.

Madame d'Emmerez de Charmoy n'ayant pas fait de testament, la loi désignait pour ses héritiers ses cousins germains au nombre de huit:

1° Les quatre enfants d'Alexandre Golesco.

2° Georges Golesco fils de Radu.

3° Ma soeur et moi.

4° Enfin votre tante Marie Bengesco, en lieu et place de laquelle vous venez. Ces huit héritiers arrivent à la succession de leur cousine par tête, non par souche. Malheureusement les généalogistes ont découvert une parente dans la ligne paternelle (une personne se rattachant collatéralement à Monsieur Descombes, père de Madame de Charmoy). Personne totalement inconnue de la défunte, une dame Béraud qui en vertu du Code Civil (Art 733) représentant à elle seule la ligne paternelle, prend la moitié de la succession. Voilà à quelles criantes injustices aboutit la législation du Code Napoléon. Remarquez que Monsieur Descombes n'avait aucune fortune, que toute la fortune de notre cousine de Charmoy lui venait de sa mère, une Golesco.

Si j'insiste sur ce détail, c'est pour vous expliquer comment la part successorale de votre tante Marie représente non un huitième mais un seizième de la dite succession.

En effet, il y a aussi un passif dans la succession de tante Marie. Un emprunt a été contracté pour couvrir les frais de soins donnés à l'hôpital, les frais d'enterrements, etc. Ce passif est-il important ? Je ne sais. Mais dans tous les cas, il y a un moyen d'éviter tout mécompte, c'est d'accepter la succession de votre tante sous bénéfice d'inventaire. C'est le parti que sûrement vous prendrez. Si la propriété de La Varenne atteint un bon prix, je ne vois pas pourquoi vous n'en auriez point votre part, tandis qu'en renonçant, cette part entrerait dans les caisses de l'Etat français !

Redites, cher cousin, toute notre affection à la chère Florica et gardez en pour nous une bonne part. Notre souvenir bien affectueux à votre aimable femme.

Votre dévoué

Georges de Golesco"²

2. "Bruxelles 50 Rue Vilain XIII

Aceste două scrisori se află în colecția heraldistului și colecționarului bucureștean Mihail G.Ștephănescu (n.1923), fiul pictorului Gabriel Ștephănescu-Arephy și nepotul de fiu al compozitorului George Ștephănescu, întemeietorul Operei Române. Ele provin de la soacra sa, regretata doamnă Alexandra Zamfirescu născută Racovitză (1911 - 1996), una dintre cele două fiice ale principelui Alexandru Racovitză (1884 – 1963), descendent pe linie feminină al lui Dinicu Golescu. Domnul Ștephănescu pe care îl cunosc încă din anii liceului, este unul dintre foarte puținii membri fondatori, încă în viață, ai Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lângă

Dragă vere

Am fost foarte fericit să primesc afectuosul dumneavoastră mic cuvânt. Cât de mult regretăm fără îndoială, soția mea și cu mine, că distanța dar mai ales împrejurările inexorabile ale unei perioade dintre cele mai sumbre ale istoriei popoarelor ne țin îndepărtați indefinit de România și mai ales de copiii uneia dintre cele mai apropiate rude pe care am iubit-o cel mai mult, regretata dumneavoastră mamă. M-aș considera foarte fericit dacă aș putea cu această ocazie să vă fac un serviciu și să contribui la ameliorarea situația dragii noastre Florica pe care încercările nu au ocolit-o.

Imi spuneți că notarul Baratte nu v-a răspuns încă. Și totuși i-am dat adresa dumneavoastră din 20 august anul trecut. Cum mă tem că întârzie încă să vă dea lămuririle necesare, cred potrivit să vă spun pe scurt cum se prezintă această succesiune.

Doamna d'Emmerez de Charmoy nefăcându-și testamentul, legea desemna ca moștenitori ai săi pe verii săi primari în număr de opt:

1° Cei patru copii ai lui Alexandru Golescu.

2° George Golescu fiul lui Radu.

3° Sora mea și cu mine.

4° În sfârșit mătușa dumneavoastră Maria Bengescu, în locul căreia veniți dumneavoastră. Acești opt moștenitori ajung la succesiunea verișoarei lor <<par têtes, non par souche>>. Din păcate genealogiștii nu descoperit o rudă pe linia paternă (o persoană care se leagă colateral de domnul Descombes, tatăl doamnei de Charmoy). Persoană total necunoscută de către defunctă, o doamnă Beraud care în virtutea Codului Civil (art. 733) reprezentând ea singură linia paternă, ia jumătate din succesiune. Iată la ce nedreptăți strigătoare la cer duce legislația Codului Napoleon. Remarcați că domnul Descombes nu avea nici o avere, că toată averea verișoarei noastre de Charmoy îi venea de la mama sa, o Golescu.

Dacă insist asupra acestui detaliu, este pentru a vă explica de ce partea succesorală a mătușii dumneavoastră Maria reprezintă nu o optime ci o șaisprezecime din amintita succesiune.

Intr-adevăr, există și un pasiv în succesiunea mătușii Maria. Un împrumut a fost contractat pentru a acoperi cheltuielile îngrijirilor date la spital, cheltuielile de înmormântare etc. Acest pasiv este important ? Nu știu. Dar în tot cazul, există un mijloc de a evita orice socoteală greșită, este cel de a accepta succesiunea mătușii dumneavoastră sub beneficiu de inventar. Este partea pe care cu siguranță o veți lua. Dacă proprietatea de la La Varenne atinge un preț bun, nu văd de ce nu ați avea partea dumneavoastră, în timp ce renunțând la ea, această parte ar intra în casieria statului francez !

Transmiteți, dragă vere, întreaga noastră afecțiune dragei Florica și păstrați din ea pentru noi o parte mare. Amintirea noastră foarte afectuoasă amabilei dumneavoastră soții.

Al dumneavoastră devotat

George de Golescu”

Institutul de Istorie “N.Iorga”. Ne-am întâlnit la ședințele acestei merituoase asociații care a reușit să țină sus mulți ani steagul științelor auxiliare ale istoriei, în vremea regimului de dinainte de Decembrie ’89³. A fost o oază de știință “reacționară” într-un ocean al propagandei comuniste. În acest cadru, legăturile autorului acestor rânduri cu majoritatea membrilor Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie – al cărei membru și secretar (pentru genealogie) a devenit – au fost apropiate, în bună măsură și datorită urgiei vremurilor. Așa se explică gestul de generozitate științifică – și nu e singurul – pe care l-au făcut heraldistul Mihail G.Ștephănescu și soția sa Măriuca, nepoată de fiică a destinatarului acestor scrisori, descendentă așadar, pe linie feminină, a Goleștilor – încredințându-mi scrisorile spre publicare.

Despre Goleștii din veacul XX nu se știu public prea multe lucruri⁴. O activitate publicistică remarcabilă a avut-o Maria Golescu⁵, istoric de artă, care datorită faptului că a fost angajată la Biblioteca britanică din București, a avut de suferit ani de închisoare comunistă. Ulterior a emigrat în Anglia unde a încetat din viață.

Cărturarul Iordache Golescu a avut din căsătoria sa cu Maria Bălăceanu o mulțime de copii (nu mai puțin de 23), dintre care cel mai în vârstă, Dimitrie⁶, s-a stabilit în faimoasa stațiunii balneară Spa, din Belgia, în apropiere de Liège. Dimitrie Golescu – mult mai puțin cunoscut decât verii săi, frații Golești, sau decât fratele său Alexandru G.Golescu zis “Arăpîlă”, a lăsat o serie de scrieri filozofice, dintre care una singură a văzut lumina tiparului. A fost căsătorit cu Joséphine Body, având un fiu, George, și o fiică, Elena⁷. Joséphine era fiica lui Albin Body (1836 – 1916), istoricul marcant al localității Spa. Autor al unei Bibliographie spadoise (1875), a lăsat un valoros fond de documente și însemnări privitoare la istoria acestei așezări vestite prin apele sale minerale, care a atras o sumedenie de personaje din elita intelectuală și mondenă a Europei Occidentale⁸.

George Golescu – sau “Georges de Golesco”, după cum semnează – era expeditorul celor două epistole care ne rețin atenția aici. După studii de drept la Louvain, a practicat avocatura la Bruxelles, pe lângă Curtea de Apel. A avut preocupări culturale,

3. Mihai Sorin Rădulescu, Un nobil bucovinean la București și resuscitarea studiilor genealogice, în “Muzeul Național”, XVII, București, 2005, pp.157-173.

4. Zoe Cămărășescu, Amintiri, București, Ed. Vitruviu, f.a., pp.98-102.

5. Maria C.Golescu, Scrieri..., vol.editat de Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești – Argeș, f.a.

6. Ionel Hozoc, Dimitrie Golescu-încrușișări spirituale, în “Museum.Studii și comunicări”, V, Golești-Argeș, 2006, pp.35-40. Anastasie Iordache, Pe urmele Goleștilor, București, Ed.Sport-Turism, 1982, pp.260-267.

7. Maria C.Golescu, op.cit., p.205.

8. Vezi site-ul spahistoire.info. Amintirea lui Albin Body este menținută la Spa și astăzi prin numele unei străzi.

de pe urma cărora a rămas o lucrare consacrată lui Léopold Wallner⁹. A fost căsătorit cu Eveline de Coppin de Grinchamps, neavând urmași¹⁰. Era fiica baronului José de Coppin de Grinchamps (1847 – 1915), posesor al unui mic castel la Floriffoux, în apropiere de Namur. Socrul lui Georges de Golesco a practicat literatura publicând povestiri și romanul Les deux tombes (1874)¹¹. Familia de Coppin de Grinchamps – având titlul de baron – există și astăzi în Belgia¹², iar unul dintre membri săi poartă chiar numele de José de Coppin de Grinchamps (n.1925), fiind de profesie militar¹³.

Sora lui Georges de Golesco, Hélène de Golesco, a avut și ea o activitate literară, uitată în zilele noastre. I se datorează romanele Un Dévouement sublime sous la Terre¹⁴, Histoire d'Edmée ou l'Expiation și o biografie a soției regelui Leopold al II-lea, Marie-Henriette, reine des Belges, 1836 – 1902, publicată în colaborare¹⁵. Născută cu trei ani înaintea Elenei Văcărescu, succesul Elenei Golescu în saloanele Bruxelles-ului amintește de cele trei compatrioate ale sale mult mai cunoscute, Anna de Noailles, Martha Bibescu și Elena Văcărescu, cu care dealtfel se și înrudea pe departe.

Destinatarul scrisorilor, principele Alexandru Racovitza¹⁶ (1884 - 1963) (pentru familiari "Lică"), era nepotul de fiu al marelui boier Alecu Racovitza, președintele Comisiei proprietății de la 1848. Descindea pe linie feminină din familia Golescu, atât pe linie paternă cât și pe linie maternă: bunica sa paternă, Ana Golescu, era fiica lui Dinicu Golescu, iar bunica sa maternă era fiica fratelui mai mare al acestuia, lordache Golescu. Această dublă înrudire cu Goleștii explică atât formula de adresare cât și conținutul scrisorilor.

Influența franceză și-a pus amprenta pe acest principe român, ca pe numeroși reprezentanți ai categoriei sale sociale. Era nepotul de soră al diplomatului George Bengescu¹⁷, harnic cărturar franco-român, autorul bibliografiei lui Voltaire și al

9. Am aflat de existența ei de pe Internet. A fost publicată la Bruxelles, Editions de Durendal, în anul 1906. Tot pe Internet este menționată o scrisoare din 20 februarie 1936 – așadar din același an din care datează și cele două epistole de față – trimisă muzicologului francez Edouard Ganche (1880 – 1945), specialist în Chopin.

10. Ibidem, loc.cit.

11 <http://contextes.revues.org/4717>: Cécile Vanderpelen-Diagre, Des hommes d'élite ? L'identification des écrivains à une classe sociale en reconstruction (Belgique. XIXe siècle).

12. Carnet mondain, Bruxelles, 1985, p.C 43. High Life de Belgique, Mémento 2008, Bruxelles, [2008], pp.126-127.

13. Carnet mondain, loc.cit. De asemenea, pe Internet pe site-ul Geneal.all.

14. Namur, Impr.Jacques Godenne, [1906].

15. Cealaltă autoare se numea Augustine de Weisme, iar cartea a apărut la Bruxelles, Editions Renaissance du livre, [1944].

16. General M.Racoviță-Cehan, Familia Racoviță-Cehan. Genealogie și istoric, vol.Fișe nominale și fotografii, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului – Imprimeria Națională, 1942, fișa nr.9, p.14.

17. Mihai Sorin Rădulescu, Memorie și strămoși, București, Ed.Albatros, 2002, pp.111-126. Zoe

bibliografiei franco-române, precum și al Mariei Bengescu, istoric de artă, personaj amintit în epistolele de față. Alexandru Racovitza – care era principe datorită descendenței sale directe din domnitorii Mihail și Ștefan Racovitza – își luase bacalaureatul la Montpellier și făcuse studii de silvicultură la Nancy. A participat ca voluntar la primul război mondial, fiind rănit la București și la Oituz. A primit mai multe distincții militare care au reprezentat recunoașterea curajului său în luptă.

După cum se poate vedea și în ferparul alăturat¹⁸, s-a căsătorit la 4 aprilie 1909, la biserica Domnița Bălașa, cu Alexandrina Cesianu, fiica lui Nicolae Cesianu și a soției sale Maria Cesianu născută Florescu, din familia boierilor Florești. Este fericitul eveniment la care a participat și Georges de Golesco fiind în București¹⁹. Nicolae Cesianu – ale cărui inițiale “N.C.” pot fi citite și astăzi pe balconul impunătoarei sale case din strada C.A.Rosetti nr.5 – era – filiația e menționată în toate genealogiile Cesienilor – scoborătorul lui Dumitrache Jianu, unul dintre frații boierului-haiduc Iancu Jianu. Casa din strada C.A.Rosetti a trecut ca zestre celor două fiice ale sale, Alexandrina căsătorită cu Alexandru Racovitza și Margareta, devenită soția lui Vasile Miclescu, din cunoscuta familie boierească moldovenească căreia i-a aparținut și o străbunică a lui Nicolae Iorga. Margareta și Vasile Miclescu nu au avut copii, casa fiind apoi moștenită de cele două fiice ale lui Alexandru Racovitza: Elena-Felicia (1910 – 2004), devenită soția inginerului Barbu Pantazzi, fiul comandoului de marină canadian Basil Pantazzi²⁰ și al lui Ethel Greening Pantazzi și Alexandra (1911 - 1996), căsătorită cu Zamfir Zamfirescu, nepot de fiică al marelui bogătaș brăilean Nedelcu Chercea.

Familia Pantazzi din Canada era de obârșie grecească neavând nici o legătură cu purtătorii acestui nume din România, printre care generalul Constantin Pantazi, ministrul de Război din vremea guvernării lui Ion Antonescu. Desigur, numele Pantazi are în cultura românească o sonoritate deosebită, legată de personajul lui Mateiu I.Caragiale din Craii de Curtea Veche (1928). Pentru acest nume, remarcabilul scriitor se inspirase probabil din cel al boierului Pantazi Câmpineanu, un antecesor

Cămărășescu, op.cit., pp.196-199.

18. “Domnul și Doamna Nicolae Cesianu au onoarea a vă face cunoscut căsătoria fiicei lor Alexandrina cu Domnul Alexandru Racovitza / Și vă roagă să binevoiți a asista la ceremonia religioasă care va avea loc duminică 5 aprilie ora 2 ½ p.m. în Biserica Doamna Bălașa / București 1909” (ferpar în colecția Mihail și Măriuca Ștephănescu, București).

19. Vezi mai sus Scrisoarea nr.1.

20. “Principele și Princesa Alexandru Racovitza au onoarea a vă face cunoscut căsătoria fiicei lor Elena cu Domnul Barbu Pantazzi / Amiralul și Doamna B.Pantazzi au onoarea a vă face cunoscut căsătoria fiului lor Barbu cu Domnișoara Elena Racovitza / care a avut loc în ziua de 28 mai 1939 în biserica de la moșia Budila, jud.Brașov”. Adresa familiei Racovitza: Str.Orlando 6 bis; adresa familiei Pantazzi: str.C.A.Rosetti 14 (ferpar în colecția Mihail și Măriuca Ștephănescu).

al lui Ion Câmpineanu. Prenumele “Pantazi” trecuse de la familia Câmpineanu la Pantazi Ghica, scriitor și el, fratele lui Ion Ghica, mama lor fiind, după cum se știe, născută Câmpineanu. Pe de altă parte, generalul Constantin Pantazi avea un frate pe nume Vladimir Constantinescu, fiind amândoi descendenții unei familii de boieri de neam²¹.

Familia canadiană Pantazzi²² apare în lumea românească în contextul primului război mondial. Comandorul Basil Pantazzi, director al Afacerilor Navale din Canada, aflat în prizonierat la Odessa a fost eliberat, împreună cu o serie de alți demnitari români aflați și ei în captivitate, de către bravul său conațional, colonelul Joseph Boyle, prietenul Reginei Maria. Canada se afla evident în tabăra adversă Puterilor Centrale și aceste prezențe canadiene în tânărul regat român are firește o semnificație ușor de întrevăzut. Ethel Greening Pantazzi a publicat o carte intitulată Roumania in light & shadow, care a cunoscut patru ediții, prima fiind în anul 1921.

După cum reiese din ferparul din nota 20, fiul lor, Barbu, inginer, s-a căsătorit în 1939, la Budila, cu Elena Racovitză, fiica principelui Alexandru Racovitză și a soției sale Alexandrina născută Cesianu. Adresa amiralului Pantazzi era strada C.A.Rosetti nr.14, care astăzi corespunde blocului Scala, reconstruit după ce a căzut la cutremurul din 4 martie 1977. La Budila, familia Pantazzi cumpărase castelul contelui Ladislau Béldi de Uzon (Ozun), monument istoric care există și în zilele noastre²³. Inginerul Barbu Pantazzi – decedat într-un accident de muncă în 1962, la Câmpulung Muscel și înmormântat acolo – a avut cu soția sa un fiu, Mihai, necăsătorit, care a emigrat în Canada împreună cu mama sa în anii '60. Istoric de artă, a devenit curator la National Gallery de la Ottawa.

În paranteză fie spus, Cesienii au lăsat în București câteva case remarcabile ca arhitectură: Ioan Cesianu, unul dintre frații lui Nicolae Cesianu, căsătorit cu Maria născută Ghermani, a locuit într-o casă, și ea impunătoare, pe strada Jean-Louis Calderon (fostă strada Alexandru Sahia, fostă strada Gogu Cantacuzino), în care astăzi se găsește Ambasada Ungariei. O altă casă Cesianu – cea a lui Constantin Cesianu, căsătorit cu Elena născută Brăiloiu, părinții diplomatului Dinu Cesianu – este cea al cărei nume a fost perpetuat ca atare în memoria bucureșteană găzduind birouri și depozite ale Muzeului Municipiului București. Nu în ultimul rând însăși

21. Genealogia familiei generalului Constantin Pantazi a făcut obiectul unei cercetări (nepublicate) a regretatului genealogist Alexandru V.Perietzianu-Buzău.

22. Iși ortografiiau numele cu dublu “z”, poate spre a se deosebi de alte familii cu acest patronimic. Așa apare și în ferparele mai sus amintite și în ortografia numelui lui Ethel Greening Pantazzi. De asemenea, în cartea lui Gilles Duguay, Un mosquetaire canadien au service de la Reine Marie de Roumanie, București, Ed.BicAll, 1998.

23. Castelele-conace de la Budila sunt nu mai puțin de patru la număr, dintre care două au aparținut familiei conților Béldi. Cel fost al familiei Pantazzi este astăzi sediul Primăriei. De menționat faptul că Budila se găsește la est de Brașov fiind o localitate fostă de graniță între Transilvania și Țara Românească, ceea ce explică însemnătatea ei.

clădirea-sediu a Academiei Române este și ea legată de familia Cesianu²⁴.

Racoviștii, deși de obârșie domnească, au fost mult mai puțin înstăriți decât Cesianii. Ramura care a dat pe cei trei domnitori a plecat demult din Moldova și înrudirea ei cu ramura rămasă moldovenească a biologului Emil Racoviță urcă în a doua jumătate a veacului XVII, ceea ce nu i-a făcut firește pe Racoviștii moldoveni din secolele XIX – XX să nu fie mândri de existența celor trei voievozi din spiță. E adevărat că cei trei s-au ilustrat prin obediența față de puterea otomană și prin fiscalitate excesivă. Mihai Racoviță, întemeietorul posibilei dinastii – de origine românească, ceea ce face desigur figură rară în epoca fanariotă – își trăgea însă aspirațiile și mândria genealogică mai degrabă de la Cantacuzinii materni, de la care provenea și prenumele său.

Ramura domnitorilor Racoviță – dată în general ca exemplu pozitiv de obârșie autohtonă – era în realitate puternic grecizată prin căsătorii. Dealtfel, generalul Mihai Racoviță-Cehan, istoricul familiei, nota în fișa lui Alecu Racoviță, bunicul destinatarului scrisorilor de față, că “toată corespondența de familie, cum și cea relativă la evenimentele politice și naționale din perioada 1848 o făcea în limba greacă”²⁵. Mama sa era o Suțu²⁶, iar cei doi domnitori Racoviță fuseseră căsătoriți, unul cu o Sulgearoglu și celălalt cu o Ipsilanti. Și în generațiile secolului XIX apare sângele elenic: ramura Bengeștilor care se încuscrise cu Racoviștii era de fapt descendentă dintr-un frate al doctorului Dimitrie Samurcaș și al eteristului Constantin Samurcaș, cel pe care îl regăsim în anturajul lui Tudor Vladimirescu.

Mai cunoscută este căsătoria Anicăi Racoviță cu doctorul Carol Davila, francezul de obârșie misterioasă venit în Țara Românească pentru a organiza serviciul sanitar al armatei. Sora Anicăi, Zoe, a fost soția englezului Effingham Grant, secretar al Consulatului britanic din București, al cărui nume a rămas în memoria orașului grație podului și mahalalei Grant. Dealtfel, într-una dintre scrisori este amintit George Nicolae Grant, ruda lui George Golescu și a lui Alexandru Racovitză. În familia Grant au existat doi purtători ai prenumelui “George”²⁷: George Grant, născut la 6

24. Gheorghe Crutcescu, Podul Mogoșoai, ed.a II-a, București, Ed.Meridiane, 1986, p.259.

25. Ibidem, fișa nr.6, p.12.

26. Înrudirea Racoviștilor cu Suteștii a lăsat un vestigiu în centrul Bucureștilor. Și astăzi poate fi admirat soarele de deasupra porții Palatului Sutz, devenit simbol al Muzeului Municipiului București. El constituie blazonul familiei Racoviță, din care provenea soția constructorului palatului, postelnicul Costache Grigore Sutz, Roxandra Sutz născută Racoviță. Era descendentă directă, pe linie feminină, din spătarul Mihai Cantacuzino, ceea ce explică dealtfel tocmai vecinătatea Palatului Sutz cu Spitalul Colțea. Vezi Mihai Sorin Rădulescu, Stema de pe poarta Palatului Șuțu. O precizare heraldică, în “București. Materiale de Istorie și Muzeografie”, XIII, 1999, pp.305-306.

27. Potrivit unui arbore genealogic al familiei Grant (inedit), alcătuit de regretatul genealogist Alexandru V.Perietzianu-Buzău.

octombrie 1860, era în 1887 locotenent de cavalerie în rezervă²⁸. Era fiul lui Effingham Grant și al soției sale Zoe născută Racoviță care adusese drept zestre moșia pe care se află cartierul și podul Grant. Nu foarte departe se găsește și strada Țibleșului – după denumirea de astăzi – pe care în mod aproape miraculos se păstrează încă conacul lui Dinicu Golescu de la Belvedere, ce-i drept mult transformat²⁹. George Grant a fost căsătorit prima dată cu o englezoaică cu numele de familie May și a doua oară, în 1899, cu Zulnia Ceur-Aslan, din familia boierească moldovenească ce făcea astfel pandant Racovițeștilor. George Grant a avut trei fii, Eduard, avocat, Șerban, inginer și Petre, grafician, al cărui nume l-am întâlnit ca autor de imagini pentru coperti de carte.

Totuși s-ar putea ca în scrisoarea nr.1, de mai sus, să nu fie vorba de acest George Grant, ci de nepotul său cu același prenume, de profesie inginer, încetat din viață în 1978. Acesta era desigur matur în 1936 și faptul că în epistolă e menționat “George Nicolae Grant” trimite cu gândul că cel de-al doilea prenume ar putea să fie cel al tatălui său, adică al pictorului Nicolae Grant (1868 – 1950)³⁰, fiul mezin al lui Effingham Grant și al Zoei Racovitză. Legăturile acestuia cu Belgia erau mai apropiate datorită faptului că fusese căsătorit cu Elena Bengescu, una dintre fiicele, din întâia căsătorie, ale diplomatului și literatului George Bengescu, fost ministru plenipotențiar la Bruxelles. Cea de-a doua soție a acestuia, actrița belgiană Anna Parys, fusese nici mai mult nici mai puțin decât prietenă intimă cu regele Albert I³¹. Ca și primul său socru, pictorul Nicolae Grant a fost, la rândul său, căsătorit cu o belgiancă pe nume Charlotte Rouby. Fiul l-a avut însă cu prima sa soție, fiica lui George Bengescu, al cărui prenume trecuse la nepot (putea fi și al unchiului său George Grant, mai sus-amintit).

Ca întreaga societate românească elevată, Racovițeștii și Goleștii trecuseră de la cultura grecească la cea franțuzească, ceea ce explică firește studiile lui Alexandru Racovitză și înrolarea ca voluntar în primul război mondial. Francofilia nu avea însă să-l împiedice să fie bun prieten cu istoricul de artă Alexandru Tzigara-Samurçaș³², care fusese acuzat de colaborare cu autoritățile de ocupație.

În scrisori sunt amintiți și fratele și sora lui Alexandru Racovitză, George și Florica. George Racovitză a fost căsătorit cu Maria – zisă Marion – Pallady, soră cu pictorul Theodor Pallady, având o fiică, Alexandra (Sanda). Florica nu a fost căsătorită. Maria Racottă era născută Bengescu, fiind una dintre fiicele lui Alexandru

28. Fișă de Alexandru V.Perietzianu-Buzău, după “Anuarul armatei” din 1893.

29. Când l-am vizitat cu mulți ani în urmă era un orfelinat și ceea ce m-a șocat a fost lipsa igienei. Mai recent a apărut într-un episod al serialului “București strict secret”, realizat de scriitorul Stelian Tănase.

30. G.Bezviconi, Necropola Capitalei, București, 1972, p.147 (multigrafiat).

31. Zoe Cămărășescu, op.cit., p.197.

32. Mărturie orală de la fiul acestuia, poetul Sandu Tzigara-Samurçaș (1903 – 1987).

(Achille) Bengescu și ale soției sale Zoe născută Rosetti³³.

Adresa de pe plicul celor două epistole este Strada Orlando nr.6 bis. L-am întrebat de această adresă pe acad.prof.univ.dr.Constantin Bălăceanu-Stolnici care locuiește de mulți ani la numărul 4 al aceleiași străzi, în casa construită de străbunicul său pe linie feminină Grigore C.Cantacuzino, fost director general al Teatrelor. Mi-a răspuns că în imobilul de la numărul amintit au locuit familia Pic Pherekyde³⁴, soția sa Ecaterina (Tușchi) Pherekyde născută Iurașcu, din familia de boieri moldoveni cu acest nume și fiul lor Sandu.

Casa de la numărul 6 bis se învecina cu legația Spaniei care se afla la numărul 6, iar la numărul 8, cu casa diplomatului I.Lugoșianu, ginerele ziaristului Stelian Popescu. Astăzi strada e înșesată de reprezentanțe diplomatice: în casa Lugoșianu se află Institutul Cultural Balassi al Ungariei; alături, la nr.8, în fosta casă a lui Emil Lahovary – proiectată de arhitectul Grigore Cerkez - este ambasada Indoneziei; pe colțul dinspre Bulevardul Lascăr Catargi, în fosta casă Cămărășescu se află ambasada Iranului; în imobilul de la nr.6 este o fundație româno-americană, iar în clădirea de vis-à-vis de curtea cu casa de la nr.6 bis e Ambasada Nigeriei. Strada Orlando și-a schimbat numele în a doua parte a anilor '90, acum numindu-se strada Gina Patrichi, în amintirea actriței care a locuit în frumoasa casă de la intersecția străzii cu Bulevardul Lascăr Catargi³⁵ și care a încetat din viață în 1994.

Casa în care a locuit cu chirie Alexandru Racovitză și familia sa, retrasă de la stradă, e locuită astăzi de două familii. Avea oare vreo semnificație proximitatea ei de legația Spaniei sau era vorba doar de o pură întâmplare? Coincidența – dacă a fost una – merită semnalată: Alexandru Racovitză avea o străbunică născută Sutz, se înrudea așadar cu diplomatul spaniol marchizul Prat y Soutzo de alături, scoborător și el din familia Sutz (Soutzo). De asemenea, un alt prinț român, aviatorul Mihai Basarab Brâncoveanu, avea să se căsătorească cu fiica unui alt diplomat spaniol acreditat la București, marchizul de Casa Rojas. De notat că mama principelui Mihai Brâncoveanu, Colette Brâncoveanu născută Cesianu, era vară primară cu Alexandrina Racovitză născută Cesianu.

În anul 1936, țara-soră de la celălalt capăt al Europei intra într-un război civil care avea să se încheie cu îndelungata guvernare a lui Franco. Pe de altă parte,

33. Octav-George Lecca, Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova, București, 1911, planșa 11. Zoe Cămărășescu, op.cit., pp.18-19. Despre familia Racottă, vezi Mihai Sorin Rădulescu, Nepoții lui Heliade, în "Ziarul de Duminiacă", nr.10 (190), 12 martie 2004, pp.1, 4; supl.cult.al "Ziarului Financiar", anul VI, nr.1328, 12 martie 2004.

34. Fiul magistratului Scarlat Pherekyde, fost prim-președinte al Curții de Casație și nepotul de frate al omului politic liberal Mihail Pherekyde (arbore genealogic al familiei Pherekyde, alcătuit de Alexandru V.Perietzianu-Buzău, strănepot de soră al lui Scarlat și al lui Mihail Pherekyde).

35. În casa fostă a chirurghului Ernest Juvara.

Belgia, locul de proveniență al epistolelor de mai sus, era și ea legată de regatul spaniol prin trecutul său medieval. Spre deosebire de Olanda, Țările de Jos austriece rămăseseră fidele Habsburgilor spanioli, apoi celor austrieci, față de care însă regatul belgian modern se delimita, desigur, ca o națiune independentă. Belgia fusese în aceeași tabără cu România în primul război mondial și acest fapt era de natură să încurajeze legăturile dintre locuitorii celor două țări. Pe de altă parte, Belgia pare a se fi preocupat de a nu rămâne în urma Franței în ceea ce privește legăturile cu statul neolatin de la Dunăre și aceasta până în zilele noastre. Acolo unde au existat și există legături franco-române, belgienii par și ei să-și manifeste interesul. Dealtfel moștenirea de care este vorba în epistole, privește o rudă din Franța, doamna d'Emmerez de Charmoy, descendentă pe linie feminină a familiei Goleșcu³⁶. După cum se poate citi în cea de-a doua scrisoare, moștenitorii săi erau verii săi primari: cei patru copii ai lui Alexandru Goleșcu, George Goleșcu (fiul lui Radu Goleșcu), expeditorul scrisorii având același nume și sora sa Elena și Maria Bengescu pe care urma să o moștenească Alexandru Racovitza.

Maria Bengescu³⁷, mult mai puțin cunoscută decât Elena Văcărescu, pare un spirit afin acesteia, ca și nepoatei sale Maria Goleșcu. Istoric de artă cu lucrări privitoare la arta franceză a secolelor XVIII - XIX, Maria Bengescu a trăit în Franța, necăsătorită, închinându-și viața, discretă, preocupărilor artistice. La Muzeul Rodin din Paris există un bust al ei, realizat de marele sculptor.

Doamna d'Emmerez de Charmoy era fiica francezului Alphonse Veissier Descombes și a Ecaterinei născută Goleșcu, una dintre fiicele boierului cărturar Iordache Goleșcu. Potrivit genealogiei Goleștilor³⁸, moștenitori ar fi trebuit însă să fie mai mulți, căci defuncta avea următorii veri primari: George și Elena – belgienii-, apoi copiii Elenei Bengescu născută Goleșcu – dintre care la acea dată nu mai trăia nici unul, dar trăiau copiii lor -, copiii colonelului Radu Goleșcu – George, Constantin, Zoe și Maria -, copiii lui Alexandru G. Goleșcu Negru – Elena, Zoe, Scarlat, Radu, Eugenia, Alexandru, Caterina, Nicolae, Vasile, Dimitrie și George. Aceasta era situația în 1911, la apariția arborelui genealogic alcătuit de Octav George Lecca. Chiar dacă unii dintre ei au încetat din viață între timp, generația următoare a fost la fel de numeroasă: George Goleșcu, fiul colonelului Radu Goleșcu, a avut din căsătoria sa cu Cecilia Filitti, trei fiice: Zoe, Ana și Ecaterina. Constantin a fost căsătorit cu Zoe Racottă, având ca unică fiică pe Maria Goleșcu, istoric de artă. Din seria de copii ai lui Alexandru G. Goleșcu Negru, Zoe a avut copii din căsătoria sa

36. Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, pp.9-10.

37. Maria Bengescu, necrolog de Al.Tzigara-Samurcaș, în "Convorbiri literare", LXIX, nr.8-10, august-octombrie 1936.

38. Octav-George Lecca, *op.cit.*, planșa 42.

cu Emil Brăescu; Scarlat Goleșcu a avut un copil, Maria; Radu a avut din căsătoria cu Esther Pherekyde trei copii: Alexandru, Zoe și Ioana; Alexandru, ofițer, a avut cu Elena Trăsnea, următorii copii: Alexandru, Elena, Constantin, Despina, căsătorită Hodoș și Ștefana, devenită soția aviatorului Mircea Cantacuzino (din ramura lui Șerban Vodă Cantacuzino); Vasile, inginer silvic, a avut din căsătoria sa cu Maria Cantilli, trei copii: Mihai, Margareta și Ștefan.

De asemenea, nepoatele de frați ale Mariei Bengescu ar fi fost și ele îndreptățite să moștenească ceva: cele două fiice ale lui George Bengescu, Alexandrina – căsătorită cu pictorul Nicolae Grant – și Elena, precum și fetele lui Alexandru (Achille) Bengescu: Ella, căsătorită Băicoianu, Maria, căsătorită Racottă, Elisa și Zoe, căsătorită Cămărășescu³⁹.

De ce oare Georges de Goleșcu omisese la succesiunea franceză atâtea rude ? Că nu le cunoștea, mi se pare greu de crezut, că își închipuia că nu vor afla, și aceasta mi se pare dificil de presupus. Il prefera pe Alexandru Racovitză ca interlocutor pentru că era purtătorul unui nume princiar fiind descendent de domni ? Acest motiv nu poate fi neglijat având în vedere mentalitatea timpului.

Ceea ce rămâne încă de făcut este de a reconstitui în detaliu biografia celor doi Golești de la Bruxelles, nepoți de fiu ai lui Iordache Goleșcu, înrudiți cu două figuri ale literelor belgiene din a doua jumătate a secolului XIX și de la începutul celui următor, Albin Body și baronul Jose de Coppin de Grinchamps. Căutări mai stăruitoare în această direcție ar duce cu certitudine la revelații documentare, dar pentru aceasta ar fi nevoie de biblioteci și arhive din Belgia. Ar trebui de asemenea mers pe urmele proprietăților d'Emmerez de Charmoy de la Paris și de la La Varenne, dar pentru aceasta, de asemenea, documentarea în Franța este indispensabilă.

SUMMARY

The two letters published here are preserved in the collection of the heraldist Mihail G.Ștephănescu, grandson of the composer George Ștephănescu, founder of the Romanian National Opera. They were sent by "Georges de Goleșcu", a Belgian descendant of the historical boyar family of the Goleșcu, to his cousin prince Alexandru Racovitză, himself descendant of the same family, grandfather of Mr.Ștephănescu's wife. They bring some news about the fortune succession of Mrs.Emmerez de Charmoy and of Maria Bengescu, art historian, both relatives of these two figures who had been living in France. It can be observed that in spite of the prominent role played by the Goleșcu family in the XIXth century, some of its descendants chose to live in the West, in Belgium and France, many years before the instauration of the totalitarian regime.

39. *Ibidem*, planșa nr.11. De asemenea Zoe Cămărășescu, *op.cit.*, pp.15-20.

Alexandrina Racovitză

Alexandru Racovitză

**Casa în care a locuit, în perioada interbelică, principele
Alexandru Racovitză, str.Orlando 6 bis, București**

Casa N. Cesianu